

5. Пономаренко Т. В. Прогнозування імовірності банкрутства в контексті оцінювання економічної стійкості підприємства // Економічний аналіз. 2016. № 2. С. 160–168.

*Кравцова Анастасія Ігорівна,
магістрант,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
Науковий керівник:
Артем'єва Інга Олександрівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Споживче кредитування як один із видів банківського кредиту займає важливе місце в соціально-економічному розвитку країни, відіграє суттєву роль в задоволенні потреб та підвищенні життєвого рівня населення. Шляхом споживчого кредитування фізичні особи мають можливість реалізувати свої бажання щодо забезпечення потреб, на які в певний момент мають недостатньо коштів, а банківські установи при наданні споживчих кредитів отримують економічну вигоду. Макроекономічна роль споживчого кредитування полягає в стимулюванні платоспроможного попиту населення на товари народного споживання та послуги, що, своєю чергою, стимулює зростання обсягів їх виробництва.

Проблемам споживчого кредитування населення науковцями приділена належна увага. Значний внесок у дослідження споживчого кредитування зробили Н. Бондаренко, В. Вовк, О. Вовчак, В. Міщенко, А. Мороз, М. Олексієнко, М. Савлук та ін. Ними проведена значна робота щодо дослідження теоретико-методичних аспектів споживчого кредитування. Проте залишаються невирішеними питання своєчасного та повного інформаційного забезпечення населення щодо споживчого кредитування, спрощення технології надання споживчих кредитів та підвищення їх якості.

Споживче кредитування є найбільш поширеним у світі видом банківського кредитування, за рахунок чого забезпечуються грошовими коштами споживчі потреби населення. На сьогодні не існує єдиного наукового підходу до визначення поняття «споживчий кредит».

М. Туган-Барановський вказував, що споживчий кредит слугує споживчим потребам особи, яка кредитується [1, с. 306]. Сучасні економісти дають схоже визначення. На думку А. Мороза та М. Савлука, споживчим є кредит, який спрямований на задоволення особистих потреб людей, тобто обслуговує сферу особистого споживання [2, с. 113]. Вони акцентують, що споживчі кредити надаються фізичним особам - громадянам України тільки в національній валюті

[2, с. 242]. Однак Я. Чайковський, досліджуючи сутність поняття «споживче кредитування», зазначає, що, на думку деяких економістів, споживчий кредит може надаватись як фізичним, так і юридичним особам. Так, І. Лазепко вважає, що споживчий кредит надається юридичним чи фізичним особам на споживчі цілі [3, с. 481].

Більшість сучасних вчених (О. Бондарь [4, с. 5], Б. Івченко [5, с. 482], С. Кудряшов [6, с. 5] та ін.) схиляються до думки, що споживче кредитування - це надання споживчих кредитів населенню. Однак якщо С. Кудряшов визначає споживчий кредит як один із видів банківського кредиту, то О. Бондарь зауважує, що споживчий кредит – це надання державою, підприємствами, кредитними інститутами і окремими громадянами позичкової вартості (у грошовій, товарній і натуральній формі) [4, с. 5].

На думку Л. Галяєвої та Л. Гаряги, до банківських споживчих кредитів слід відносити будь-які види кредитів, що надаються банками населенню самостійно або через посередників (організації сфери торгівлі), зокрема кредити на придбання товарів тривалого користування, іпотечні кредити, кредити на невідкладні потреби, на освіту, надання послуг та на інші потреби з допомогою необхідного додаткового фінансування на умовах повернення, платності, забезпеченості та, як правило, цільового використання [7, с. 187].

Характерними рисами споживчого кредитування є надання його на споживчі потреби на засадах поступового повернення і, як правило, з виплатою відсотка за користування кредитними коштами.

Визначення поняття «споживчий кредит» дається у Законах України «Про споживче кредитування» [8], «Про банки і банківську діяльність» [0] та «Про захист прав споживачів» [9]. Причому у Законі України «Про споживче кредитування» споживчий кредит визначається як грошові кошти, надані споживачу для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [8]. Тобто вищезазначеним Законом ігнорується товарна форма споживчого кредиту. Отже, споживчий кредит як економічна категорія є сукупністю відносин, пов'язаних із рухом капіталу між кредитором та позичальником - фізичною особою-резидентом у товарно-грошовій формі (в національній валюті) на умовах забезпеченості, поверненості, терміновості, платності та цільової спрямованості.

О. Вовчак та О. Антонюк виділяють 7 етапів розвитку споживчого кредитування в Україні [0, с. 149-152]. На їх думку, з 2017 року слід виділити восьмий етап розвитку споживчого кредитування в Україні (табл. 1, складено автором за [0]).

Динаміка розвитку споживчого кредитування в Україні за період 2005-2017 рр. та до серпня 2018 рр. включно показана на рис. 1 (за даними [0]). Дані рисунку свідчать, що за період 2005–2008 рр. спостерігалось стрімке зростання темпів споживчого кредитування населення банківськими установами: з 35 659 млн грн у 2005 році до 280 490 млн грн у 2008 році (максимальний показник за досліджуваний період). З 2009 року кредитування фізичних осіб почало поступово зменшуватися до 187 629 млн грн у 2012 році,

що пов'язано з наростанням кризових явищ в економіці, погіршенням платоспроможності населення, зростанням безробіття.

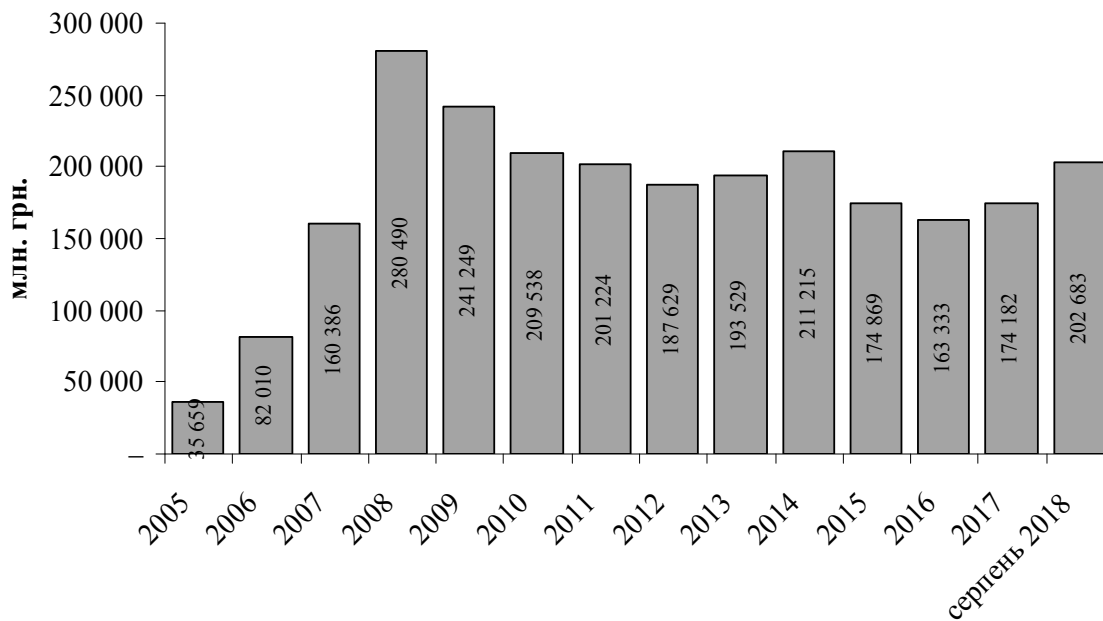
Таблиця 1

Етапи розвитку споживчого кредитування в Україні

Етап	Характерні риси
I етап. Зародження (1991-1995 рр.)	Відбуваються глобальні зміни в економіці, становлення банківської системи в умовах гіперінфляції, зростання безробіття та зменшення доходів населення, що не дає можливості розвитку споживчого кредитування
II етап. Становлення (1995-2000 рр.)	Повільна стабілізація економіки, становлення ринку споживчих кредитів в умовах високих кредитних ставок, співпраця комерційних банків з великими торговельними мережами («Епіцентр К», «Фокстрот», «Ельдорадо») з метою нарощення кредитного портфеля
III етап. Активізація (2000-2005 рр.)	Активізація надання споживчих кредитів, спрощення процедури кредитування фізичних осіб, збільшення пропозиції кредитних продуктів, з 2003 року – можливість надання фізичним особам кредитів у валюті
IV етап. Кредитний бум (2005-2008 рр.)	Подальше зростання обсягів споживчого кредитування, часті зміни умов кредитування за стрімкого зростання місткості ринку споживчих товарів та послуг, розповсюдження кредитів на всі напрями споживання (автомобілі, побутова техніка, кредити готівкою, карткові), відсутність перевірок кредитоспроможності позичальників. Темпи зростання кредитів перевищують темпи зростання доходів населення. Зростання рівня боргів з 6% у 2004 році до 44% у 2008 році [0]
V етап. Криза (2008-2010 рр.)	Скорочення з 2009 року кількості споживчих кредитів через світову фінансово-економічну кризу та девальвацію гривні. Активізація роботи з повернення проблемних кредитів, кількість яких стрімко зростає. Високі кредитні ставки, короткий термін споживчого кредитування, ретельна перевірка кредитоспроможності позичальника, жорсткі вимоги до позичальників - фізичних осіб
VI етап. Відновлення (2010-2014 рр.)	Активізація споживчого кредитування, скорочення проблемної заборгованості за споживчими кредитами, велика увага з боку банків до мінімізації кредитних ризиків, збільшення обсягів кредитування в національній валюті
VII етап. Криза. Нова хвиля (2014-2016)	Зниження рівня кредитної заборгованості населення щодо ВВП, збільшення суми проблемних боргів. Через перерахунок залишків заборгованості за кредитами у валюті, зумовлений зміною валютного курсу, частка споживчих кредитів у кредитному портфелі банку зростає
VIII етап. Зростання (2017-дотепер)	Збільшення обсягів споживчого кредитування: у 2017 році приріст чистих споживчих кредитів у гривні склав 42%. Рівень доларизації кредитів фізичних осіб зменшився з 25,6% до 13,7% [0]

Для 2013–2014 років характерним є відновлення ринку споживчого кредитування. Про це свідчить збільшення на майже 10% обсягів кредитування

фізичних осіб банківськими установами: з 187 629 млн грн у 2012 році до 211 215 млн грн у 2014 році. Проте у 2015–2016 роках спостерігалось падіння рівня банківського кредитування фізичних осіб в 1,3 раза. З 2017 року починається черговий етап зростання вітчизняного ринку споживчих кредитів.

роки

Рис. 1. Динаміка надання споживчих кредитів в Україні в 2005 - 2018 рр.

Серед проблем, які існують на ринку споживчого кредитування, слід виділити такі: недосконалість законодавства в частині регулювання ринку, оманлива реклама, кредитна посередництво, нав'язування додаткових та супутніх послуг, різні вимоги до кредиторів - банків та небанківських установ та різний рівень відповідальності. Розкриття інформації про умови надання кредиту в Україні є неналежним, вона часто не надається у письмовому вигляді згідно з законодавством. Протягом строку дії договору можливим є внесення змін до істотних умов договору з боку надавача коштів. При укладанні договорів позичальникам часто не розкривається рівень реальної процентної ставки.

Економічна ситуація в країні справляє прямий вплив на стан ринку споживчого кредитування. Необхідно створити механізм споживчого кредитування, який забезпечить захист прав та законних інтересів як споживачів, так і надавачів споживчих кредитів. Обов'язком кредиторів повинно стати проведення оцінки кредитоспроможності позичальника з метою зниження банківських ризиків. В рекламі кредитного продукту слід надавати інформацію про всі витрати споживача, пов'язані із кредитом.

З метою скорочення проблемної заборгованості банківські установи повинні відмовитися від агресивної кредитної політики при наданні споживчих кредитів.

Список використаних джерел

1. Туган-Барановський М. І. Основи політичної економії. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 628 с.
2. Банківські операції: підруч. / А. Мороз та ін.; за заг. ред. А. Мороза. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2008. – 608 с.
3. Гроші та кредит: підруч. 5-тє вид., без змін / М. І. Савлук та ін.; за заг. ред. М. І. Савлука. Київ: КНЕУ, 2008. 744 с.
4. Бондарь О. П. Кредитування населення на споживчі потреби: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси, кредит». Київ, 2007. 19 с
5. Івченко М. Споживче кредитування та перспективи його розвитку в Україні // Економічна правда. 2010. № 2. С. 6–8.
6. Кудряшов С. В. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси, кредит». Ірпінь, 2007. 19 с.
7. Галяєва Л. Є., Гаряга Л. О. Проблеми розвитку банківського споживчого кредитування в Україні та Росії // Вісник Університету банківської справи НБУ. 2010. № 3(9). С. 186–190. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/VUbsNbU/2010_3/VUBSNBU9_p186-p190.pdf
8. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>
9. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII, станом на 10.06.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
10. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III, станом на 28.08.2018 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/>
11. Вовчак О. Д., Антонюк О. І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності // Європейські перспективи. 2016. Вип. 2. С. 148–157.
12. Офіційний сайт Національного банку України. Статистичні випуски. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publ_ish/category?cat_id=57420
13. Огляд банківського сектору. Вип. 6. Лютий 2018. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=64628171>
14. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>